

volumului să trateze despre *Unitatea religioasă, numită în epocă religia română – aspirație majoră a românilor din Transilvania în timpul revoluției de la 1848*.

Alexandru Sterca Șuluțiu este prezent în carte, mai întâi printr-un document din 3 noiembrie 1849 cu privire la apărarea limbii române, iar mai apoi prin implicarea sa ca mitropolit unit în lupta pentru drepturi naționale românești în anul de bun augur 1861. Cercetătorul descoperă „un caz rarissim de autocenzură”, atunci când, la cererea lui Emanoil Gojdu, mitropolitul așterne pe hârtie gravaminele românilor ardeleni.

Spre finele secolului al XIX-lea se plasează mai multe acțiuni ce demonstrează cooperarea bisericilor române surori: comemorarea împreună în 1885 a centenarului execuției eroilor răscoalei de la 1784-1785 (într-o vreme când o slujbă de pomenire sau un simplu parastas însemnau încălcarea interdicției exprese a autorităților și atrăgeau „cea mai gră răspundere”, p. 165); sprijinul financiar acordat de ortodocșii din Iași, în frunte cu profesorul Ioan Paul, gimnaziului greco-catolic din Blaj la 1893; în fine, conferința (ecumenică am spune azi) de la Cluj din 1897, când ortodocșii au susținut autonomia bisericii greco-catolice. Toate aceste evenimente și acțiuni sunt detaliate în studii aparte.

De o factură deosebită sunt ultimele două studii din acest volum. Unul dintre acestea reface *Începuturile bisericii greco-catolice în Statele Unite ale Americii, susținute de emigranții români ortodocși*. Este evidențiată contribuția lui Epaminonda Lucaciu, fiul lui Vasile Lucaciu, ca prim preot greco-catolic în America, în anii 1905-1909. De altfel, Gelu Neamțu continuă, prin acest articol, demersul său mai vechi dedicat primului val de emigranți români peste Ocean – demers concretizat, de pildă, în volumul *Ciobani români în Montana. Romanian Shepherds in Montana*, ediție bilingvă, Edit. „Dragoș Vodă”, Cluj-Napoca, 2003. Studiul final al cărții de față vorbește despre *Eforturile lui Onisifor Ghibu pentru Unirea confesională (1918-1923)*, istoricul înfățișându-ne un text, intitulat *Ultima etapă a unirii românilor: Unirea religioasă*, aparținând celui ce avea să devină primul profesor „epurat” și pensionat forțat din Universitatea clujeană, al cărei principal ctitor fusese la 1919. Este salutară restituția istoricului Gelu Neamțu, în condițiile în care Onisifor Ghibu a dobândit recunoaștere UNESCO, nu și reabilitarea integrală și omagierea sa cum se cuvine în cadrul culturii române.

Cartea semnată de Gelu Neamțu îndeamnă la reflecție din mai multe motive. Pe de o parte, ea promovează neuitarea și cultivarea memoriei înaintașilor străluciți ai neamului. Pe de altă parte, în lumea contemporană plină de tensiuni și lipsită de valori, cartea conturează un filon nu religios, ci etic, moral și deplin științific, un ghid bun de navigare în vremuri tulburi. În fine, ea susține o atitudine istoriografică de apreciere, respect și recunoaștință față de moștenirea spirituală a propriului nostru popor, fără a aduce prin aceasta atingere celor de altă limbă și simțire. Povestea curge frumos, este scrisă cu suflet și se citește pe nerăsuflăte.

Ela Cosma

Svetlana SUVEICĂ, *Basarabia în primul deceniu interbelic (1918-1928). Modernizare prin reforme*, Chișinău, Edit. Portos, 2010, 360 p.

Integrarea Basarabiei în statul național unitar român după Primul Război Mondial a fost punctul de plecare al unor ample transformări politice și social-economice, care au schimbat din temelii întreaga viață internă a provinciei, în comparație cu epoca dominației țariste, un regim reacționar retrograd care a avut drept unic scop conservarea unor structuri sociale și politice anacronice, desnaționalizarea populației și chiar a aristocrației autohtone. Modernizarea prin reforme, acesta este elementul esențial care străbate întreaga viață obștească a provinciei. Datorită acestor reforme, locuitorii Basarabiei au devenit cetățeni conștienți și liberi să-și exprime și să-și apere convingerile politice, liberi să-și cultive loturile de pământ primite în folosință după reforma agrară, liberi să participe la rezolvarea treburilor obștești, liberi să pomească o mică afacere, dacă aveau spiritul întreprinzător necesar.

Asemenea schimbări de amploare au stârnit, desigur, interesul a numeroși istorici, nu numai din Republica Moldova și România, dar și din alte țări ale Europei, pentru care societatea basarabeană este o pată interesantă de culoare în peisajul continental. Dezbaterile continuă și în momentul actual, iar demersul științific

laborios al Svetlanei Suveică, conferențiar la Facultatea de Istorie a Universității de Stat din Chișinău, reprezintă un produs științific de ultimă oră al acestor căutări. După cum reiese din cuvântul introductiv semnat de profesorul Ion Agrigoroaie, ea a beneficiat de o experiență bogată obținută în Republica Moldova, Rusia, Ungaria, Marea Britanie, SUA, dobândind o prestanță științifică internațională. Cartea de față este în primul rând rezultatul pregătirii doctorale la Universitatea din Iași. Astfel stând lucrurile, ea este autorizată să-și exprime o opinie proprie cu privire la semnificațiile și conținutul procesului de modernizare. Este interesant că nu opune ferm tradiția și modernizarea: „tradiția, în diverse forme de manifestare, reprezintă substratul pentru modernizare, și nu opusul acesteia. Cu alte cuvinte, tradiția reprezintă un cadru inițial de referință, iar modernizarea-drept o finalitate a unui proces continuu.” Aceste considerații sunt formulate într-o *Introducere* care tratează, pe de o parte, modernizarea României interbelice în context est-european, pe de altă parte, modernizarea Basarabiei în context general românesc prin prisma reperelor interbelice. *Introducerea* înfățișează, de altfel, o diversitate de opinii demnă de luat în seamă cu privire la conținutul noțiunii de modernizare, atât la nivel continental european, cât și la nivelul societății românești, cu specificul aparte al peisajului social basarabean.

Având în vedere cele de mai sus, autoarea își propune drept obiectiv al cercetării stabilirea cadrului dezbaterilor teoretice privind căile modernizării Basarabiei în ansamblul societății românești, precum și reacțiile la modernizare ale elitelor românești și basarabene, determinarea factorilor de ordin intern și extern care au conturat specificul procesului de modernizare a provinciei, obiectivele și etapele legiferării reformei electorale, agrare și administrative, rezultatele și impactul reformelor asupra vieții sociale din Basarabia.

Primul capitol se referă la aplicarea reformei electorale în Basarabia prin legiferarea dreptului de vot universal și alte elemente ale legislației electorale. După părerea noastră, cea mai importantă urmare a acestei reforme a fost aceea că majoritatea locuitorilor au fost stimulați să participe activ nu numai la alegeri, ci și la întreaga viață publică, sprijinind formațiunile politice de care se simțeau pe moment cel mai atașați. Mobilizarea cetățenilor la procesul electoral a fost însemnată, având în vedere că peste 70% dintre cetățenii cu drept de vot din Basarabia au participat la alegerile pentru Adunarea Deputaților și peste 66% la cele pentru Senat. Varietatea peisajului politic a devenit evidentă, formându-se numeroase partide politice locale (Partidul Țărănesc), dintre care unele se vor afilia Partidului Național Liberal, Partidului Poporului sau Partidului Național Țărănesc. Dacă în primele alegeri partidele locale au avut o audiență deosebită, ulterior partidele guvernamentale au obținut rezultate mai bune în Basarabia, decât în restul țării. Libertatea vieții politice era înfinit mai mare decât în vechiul regim țarist sau în Uniunea Sovietică învecinată, deși era grevată de numeroase imperfecțiuni. Partidele aflate la putere comiteau numeroase abuzuri în timpul alegerilor și al campaniei electorale, după cum reiese din numeroase exemple înșirate la acest capitol. Pe de altă parte, însuși sistemul electoral în vigoare deturna exprimarea reală a convingerilor majorității populației, de vreme ce femeile nu aveau drept de vot, iar sistemul „primei majoritare” instituit în anul 1926 acorda o pondere exagerată formațiunii politice învingătoare. Nivelul scăzut de cultură politică al majorității votanților contribuia, de asemenea, la posibilitatea manipulării opiniei publice. Dar un mare pas înainte fusese făcut, de vreme ce cetățenii de rând au devenit conștienți că pot influența deciziile elitelor politice prin participarea la procesul electoral. Aceasta a dus la emanciparea politică a majorității populației, care participa la viața obștească în limba maternă, spre deosebire de situația din vechea Rusie.

Emanciparea politică a fost însoțită de un înalt grad de emancipare socială, datorită efectelor reformei agrare. Capitolul referitor la implementarea reformei agrare în Basarabia este foarte semnificativ pentru studierea transformărilor fundamentale care s-au petrecut în domeniul proprietății și relațiilor agrare în această provincie. După cum reiese, Decretul-lege referitor la exproprierea pământurilor cultivate din Basarabia din 22 decembrie 1918 și Legea de reformă agrară pentru Basarabia din 13 martie 1920 s-au dovedit a fi mai radicale decât decretul pentru restul provinciilor. În Basarabia urma să fie expropriat proprietarul, și nu proprietățile, ca în Vechiul Regat. Ca urmare, s-a ajuns la o mare suprafață expropriată, care urma să fie gestionată și distribuită țăranilor cu dreptul la împroprietărire de către o instituție specială, denumită Casa Noastră. Autoarea urmărește cu multă atenție și cu un deosebit simț pentru detaliu desfășurarea reformei agrare în condiții extrem de complexe în ce privește peisajul social și național. Procesul exproprierii, desfășurarea lucrărilor de împroprietărire, rezultatele și consecințele reformei agrare sunt înfățișate în mod convingător

cititorului. După cum reiese din anexele volumului, până la 1 aprilie 1922, au fost expropriate definitiv în Basarabia 3912 proprietăți cu o suprafață de 1.626.391 ha, din care au fost împrăștiate 922 de comune cu o suprafață de 654.318 ha. Înzestrarea modestă a gospodăriilor se explică, printre altele, prin faptul că 26,4% din suprafața expropriată a fost trecută în rezerva de stat, proporție pe care autoarea o consideră exagerată. Reforma agrară nu a scăpat țărănimea de griji și de sărăcie, mai ales în condițiile în care prețurile produselor agricole pe piața mondială erau în continuă scădere. Dar țăranii produceau în primul rând pentru asigurarea consumului familiei, iar din statistici reiese că a sporit semnificativ cantitatea de cereale utilizate pentru subzistență. Această situație contrasta iarăși în mod semnificativ cu situația din Ucraina Sovietică învecinată, unde, după cum se știe, colectivizarea forțată a dus la moartea prin înfometare a milioane de persoane.

Modernizarea vieții administrative a Basarabiei constituie subiectul unui capitol distinct care abordează această problemă din perspectiva descentralizării administrative. Zemstvele basarabene care funcționau în ajunul Unirii ar fi trebuit să dețină și un rol de autoadministrare, dar în realitate nu erau decât niște instrumente docile și comode pentru executarea dispozițiilor guvernului țarist. Legea administrativă din 1925 ar fi trebuit să încurajeze în mai mare măsură autogospodărirea locală, dar, de fapt, guvernul liberal nu dorea să piardă controlul în teritoriu, astfel că centralizarea s-a menținut în practică până la Legea administrativă adoptată în 1929 de guvernul național-țărănesc. Atribuțiile reale, statutul și activitatea funcționarilor publici din Basarabia sunt studiate într-un subcapitol special, care așează procesele administrative în dimensiunea lor reală. Reiese că, în comparație cu situația de dinainte de 1918, gradul de descentralizare administrativă era, începând cu anul 1925, mai ridicat totuși.

Încercarea temerară a Svetlanei Suveică de a avea o imagine redimensionată asupra vieții obștești din Basarabia în primul deceniu interbelic se desfășoară într-o notă care oscilează între optimism și pesimism. Desigur, aprecierile de natură calitativă sunt mai greu de efectuat, spre deosebire de cele de natură cantitativă, pentru care există statistici mai mult sau mai puțin exacte. Este de apreciat efortul științific evident al autoarei de a adopta o metodologie științifică matură și echilibrată, pe baza unei vaste documentații din arhivele Republicii Moldova, României și Marii Britanii, precum și a unei bogate literaturi istorice. Rezumatul substanțial în limba engleză asigură consultarea acestei cărți meritorii de către cititori din numeroase alte țări.

Ludovic Báthory

Vadim GUZUN, *Marea foamete sovietică 1926-1936*, Baia-Mare, Edit. Universității de Nord, 2011, 380 p.

Apărută în vara anului 2011, lucrarea istoricului Vadim Guzun tratează, din perspectiva unor documente arhivistice, problematica a ceea ce a rămas cunoscut în istorie sub numele de „marea foamete sovietică”. La baza lucrării stau documentele consultate de autor în arhivele românești, rusești și occidentale. Cei care vor avea curiozitatea să citească această lucrare vor constata că Vadim Guzun nu s-a oprit doar la simpla publicare a unor documente, ci s-a încumetat să întreprindă o analiză a cauzelor, caracterului și consecințele uneia dintre cele mai mari tragedii ale secolului XX – foametea – organizată și impusă de autoritățile de la Kremlin, în contextul și sub pretextul industrializării, dar și al colectivizării declanșate de liderii sovietici.

Din capul locului remarcăm, fără teamă de a greși că, în încercarea de a reconstitui o serie de realități din fosta Uniune Sovietică din perioada interbelică, autorul a reușit să aducă elemente de noutate asupra modului în care foametea a fost utilizată ca instrument politic în procesul de consolidare a sistemului administrativ comunist din URSS. Și, chiar dacă avem în față un volum cu foarte multe documente publicate, așa cum ni se înfățișează și așa cum este structurat în cele cinci capitole ale sale, cartea îmbie la o lectură pe nerăsuflăte prin ineditul informațiilor sale.

După o scurtă introducere, în primul capitol analiza autorului s-a îndreptat asupra stadiului cercetărilor problematice foametei din URSS. Sunt prezentate punctele de vedere ale unor istorici, curente, școli istoriografice, dar, în acest context, este scos în evidență efortul istoriografiei ucrainene de a promova cercetările în domeniu. Din sumara, dar pertinentă și foarte utilă trecere în revistă a ceea ce